

11.9.v

۸۷/۱۰/۸۱۲۴
۸۸-۲۴۷

دانشگاه سیستان و بلوچستان
تحصیلات تکمیلی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته علوم تربیتی گرایش مدیریت آموزشی

عنوان:

بررسی و تحلیل موانع ایجاد خلاقیت در دانش
آموزان مدارس راهنمایی شهر زاهدان از دیدگاه
معلمان

استاد راهنما:

دکتر سید علیقلی روشن

استاد مشاور:

دکتر عبدالوهاب پورقاز

۱۳۸۸ / ۱ / ۱۵

تحقیق و نگارش:

عبدالباسط مرادزاده

(این پایان نامه از حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه سیستان و بلوچستان بهره مند شده است)

۱۳۸۷/۱۰/۲۱

۱۱۰۹۰۷

بِسْمِ تَعَالَى

این پایان نامه با عنوان بررسی و تحلیل موانع ایجاد خلاقیت در دانش آموزان مدارس راهنمایی شهر زاهدان از دیدگاه معلمان قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی توسط دانشجو عبدالباسط مرادزاده) تحت راهنمایی استاد پایان نامه دکتر سید غلیقلی روشن تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

عبدالباسط مرادزاده

این پایان نامه ... واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ ... توسط هیئت داوران بررسی و درجه ... به آن تعلق گرفت.

تاریخ	امضاء	نام و نام خانوادگی	
۸۷/۱۰/۲۱		دکتر سید علیقلی روشن	استاد راهنما:
		دکتر عبدالوهاب پورقاز	استاد مشاور:
۸۷/۱۰/۲۸		دکتر یحیی کاظمی	داور ۱:
		دکتر حبیب الله سالارزهی	داور ۲:
		دکتر مهرداد مظاهری	نماینده تحصیلات تکمیلی:

۱۳۸۸ / ۱ / ۱۵

دانشگاه بلوچستان

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب عبدالباسط مرادزاده تأیید می‌کنم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان‌نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می‌باشد.

عبدالباسط مرادزاده

تقدیم به:

تقدیم به پدر و مادرم به پاس تمامی زحماتی که برایم متحمل شده اند.

سپاسگزاری

در پایان از کلیه عزیزان و دوستانی که به هر نحوی بنده را در تمامی مراحل اجرای این پژوهش یاری نمودند صمیمانه تقدیر و تشکر می نمایم. از استاد ارجمندم جناب آقای دکتر سید علیقلی روشن که زحمت راهنمایی این پایان نامه را بر عهده داشتند و در طول سالهای تحصیل درسهای بسیاری از ایشان آموختم تشکر و سپاسگزاری می نمایم. همچنین از جناب آقای دکتر عبدالوهاب پورقاز که به عنوان استاد مشاور نقش موثر و ارزنده ای در انجام هر بهتر این تحقیق داشتند و از هیچ کمکی در این راستا دریغ نوزیدند صمیمانه تقدیر و تشکر می نمایم. امید است کلیه عزیزان در پناه الطاف بیکران الهی در تمامی مراحل زندگی موفق و موید باشند.

چکیده

در عصر گسترش روزافزون علوم و فنون و حاکمیت صنایع و تکنولوژی برتر بر همه ابعاد و جنبه های زندگی، مسأله ای که بیش از هر چیز دیگر توجه کارگزاران جوامع را به خود جلب کرده است، مسأله خلاقیت، نوآوری، هدایت و حمایت از صاحبان اندیشه های خلاق است. بنابراین بررسی موانع رشد خلاقیت، از اهمیت بسزایی برخوردار است. روش مورد استفاده در این پژوهش روش توصیفی- پیمایشی می باشد. نمونه ی آماری تحقیق شامل ۳۱۰ نفر (۱۲۸ نفر مرد و ۱۸۲ نفر زن) از معلمان مدارس راهنمایی نواحی ۱ و ۲ شهر زاهدان می باشد. برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه ای محقق ساخته استفاده شد. پایایی این پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید که برای فرضیه اول با ۱۰ آیتم ۰/۷۰ ، برای فرضیه دوم با ۸ آیتم ۰/۸۶ ، برای فرضیه سوم با ۱۰ آیتم ۰/۸۴ و برای فرضیه چهارم با ۷ آیتم ۰/۸۱ به دست آمد. یافته های پژوهش نشانگر این بود که از دیدگاه معلمان کمبود و ضعف امکانات و تجهیزات آموزشی، اهداف و محتوی کتب درسی، روشهای تدریس فعلی معلمان و تأکید زیاد بر نمره دانش آموز به عنوان ملاک ارزشیابی از عمده ترین موانع خلاقیت در نظام آموزشی و به خصوص مدارس ما هستند. همچنین نتایج مربوط به اولویت بندی کردن موانع خلاقیت بیانگر این بود که روشهای تدریس فعلی معلمان عامل اصلی در عدم خلاقیت دانش آموزان می باشد، اهداف و محتوی کتب درسی و کمبود و ضعف امکانات و تجهیزات آموزشی در رتبه های بعدی قرار داشتند و تاکید زیاد بر نمره دانش آموز به عنوان ملاک ارزشیابی اگر چه مانع خلاقیت تلقی می شود ولی در بین سایر عوامل در رتبه آخر قرار دارد و دارای کمترین اهمیت و تأثیر است.

کلمات کلیدی: موانع خلاقیت - تجهیزات آموزشی - محتوی کتب درسی - روشهای تدریس - نمره دانش آموز

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات تحقیق
۲	۱-۱- مقدمه
۳	۲-۱- بیان مسأله
۶	۳-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش
۷	۴-۱- اهداف تحقیق
۸	۵-۱- فرضیات تحقیق
۸	۶-۱- سئوالات تحقیق
۹	۷-۱- تعریف واژه ها
۹	۸-۱- تعریف عملیاتی واژه ها
۱۰	فصل دوم: ادبیات تحقیق
۱۱	۱-۲- تاریخچه خلاقیت
۱۲	۲-۲- مفهوم خلاقیت
۱۳	۳-۲- تفاوت خلاقیت و نوآوری
۱۴	۴-۲- مولفه های خلاقیت
۱۵	۵-۲- آیا خلاقیت ذاتی است؟
۱۶	۶-۲- مراحل خلاقیت
۱۷	۷-۲- خلاقیت از دیدگاه دانشمندان مختلف
۱۷	۱-۷-۲- خلاقیت از نظر کارل راجرز
۱۸	۲-۷-۲- خلاقیت از نظر دو بو نو
۱۸	۳-۷-۲- خلاقیت از دیدگاه تورنس
۱۸	۴-۷-۲- نظریه ای. جی. اسکاکتل
۱۹	۸-۲- شناخت خلاقیت
۱۹	۱-۸-۲- چه چیز خلاقیت نیست؟
۱۹	۲-۸-۲- چگونه باید خلاقیت کودکان را تشویق کرد؟
۲۰	۹-۲- دیدگاه علمی خلاقیت
۲۰	۱۰-۲- آموزش خلاقیت
۲۲	۱۱-۲- اهداف آموزش خلاقیت
۲۲	۱۲-۲- تأثیرات عوامل خاص بر خلاقیت
۲۲	۱۳-۲- انواع تفکر و خلاقیت
۲۳	۱-۱۳-۲- تفکر واگرا و خلاقیت

صفحه	عنوان
۲۳	۲-۱۳-۲- تفکر همگرا
۲۴	۲-۱۳-۳- تفکر واگرا
۲۴	۲-۱۳-۴- یادگیری فعال و ارتباط آن با خلاقیت
۲۵	۲-۱۴- ویژگیهای افراد خلاق
۲۶	۲-۱۵- کار گروهی و پرورش خلاقیت
۲۶	۲-۱۶- عوامل موثر بر خلاقیت
۲۹	۲-۱۷- موانع موجود در برابر خلاقیت
۳۱	۲-۱۸- مدیریت خلاق در مدرسه
۳۲	۲-۱۸-۱- مشکلات مدارس در رابطه با تفکر خلاق
۳۳	۲-۱۸-۲- نقش معلمان در پرورش خلاقیت دانش آموزان
۳۴	۲-۱۸-۳- عوامل موثر در عملکرد خلاق معلمان
۳۶	۲-۱۹- نشانه های اصلی دانش آموزان خلاق
۳۷	۲-۲۰- نقش امکانات و تجهیزات آموزشی در رشد خلاقیت دانش آموزان
۳۸	۲-۲۱- اهداف و محتوی کتب درسی و نقش آن در پرورش خلاقیت دانش آموزان
۳۹	۲-۲۱-۱- ویژگیهای محتوای مناسب برای ایجاد خلاقیت
۴۰	۲-۲۱-۲- روش ارائه محتوا در کتب درسی ایران
۴۱	۲-۲۲- روشهای تدریس و نقش آن در پرورش خلاقیت
۴۲	۲-۲۲-۱- تأثیر عدم آشنایی معلمان با شیوه های تدریس خلاق بر خلاقیت دانش آموزان
۴۲	۲-۲۳- ارزشیابی نهایی و تأثیر آن بر خلاقیت دانش آموزان
۴۳	۲-۲۳-۱- چرا بسیاری از دانش آموزان از امتحان می ترسند؟
۴۳	۲-۲۳-۲- دلایل اضطراب امتحان
۴۴	۲-۲۳-۳- اهداف ارزشیابی نهایی(امتحان)
۴۴	۲-۲۳-۴- تأثیر روشهای مختلف نمره دهی بر یادگیرندگان
۴۵	۲-۲۴- تأثیر بازخورد پس از امتحان بر یادگیری
۴۵	۲-۲۵- کوشش برای یادگیری در مقابل کوشش برای نمره
۴۶	۲-۲۶- راهبردهای چگونگی رشد خلاقیت و تفکر دانش آموزان
۴۷	۲-۲۷- روشهای تفکر و تدریس خلاق
۵۲	۲-۲۸- تحقیقات انجام گرفته در زمینه خلاقیت در ایران
۶۱	۲-۲۹- تحقیقات انجام گرفته در زمینه خلاقیت در خارج از کشور
۶۵	۲-۳۰- جمع بندی فصل دوم
۶۷	فصل سوم: روش تحقیق
۶۸	۳-۱- مدل تحلیلی تحقیق
۷۱	۳-۲- چارچوب نظری تحقیق
۷۲	۳-۳- روش تحقیق

صفحه	عنوان
۷۲	۴-۳-جامعه آماری، نمونه آماری، روش نمونه گیری
۷۲	۳-۴-۱-جامعه آماری
۷۳	۳-۴-۲-نمونه آماری
۷۳	۳-۴-۳-روش نمونه گیری
۷۴	۳-۵-برآورد حجم نمونه
۷۴	۳-۶-ابزار تحقیق
۷۵	۳-۷-روایی و پایایی آزمون
۷۵	۳-۷-۱-روایی آزمون
۷۶	۳-۷-۲-پایایی آزمون
۷۶	۳-۸-روشهای اماری مورد استفاده در پژوهش
۷۷	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها
۷۸	۴-۱-مقدمه
۷۸	۴-۲-آمار توصیفی تحقیق
۷۸	۴-۳-آمار توصیفی متغیرهای جمعیت شناختی
۷۸	۴-۳-۱-جنسیت پاسخگویان
۷۹	۴-۳-۲-تحصیلات پاسخگویان
۷۹	۴-۳-۳-سنوات خدمت پاسخگویان
۸۰	۴-۳-۴-عنوان درسی که پاسخگویان تدریس می کنند
۸۰	۴-۴-آمار استنباطی
۸۱	۴-۴-۱-بررسی نتایج آزمون t تک گروهی برای چهار فرضیه اصلی تحقیق
۸۱	۴-۴-۲-فرضیه اول
۸۲	۴-۴-۳-فرضیه دوم
۸۴	۴-۴-۴-فرضیه سوم
۸۶	۴-۴-۵-فرضیه چهارم
۸۷	۴-۴-۶-سئوال اول
۸۹	۴-۴-۷-سئوال دوم
۹۱	۴-۴-۸-سئوال سوم
۹۳	۴-۴-۹-سئوال چهارم
۹۶	فصل پنجم: بحث، نتیجه گیری و پیشنهادات
۹۷	۵-۱-بحث و نتیجه گیری
۹۷	۵-۱-۱-تجزیه و تحلیل یافته های مربوط به فرضیه یک
۹۸	۵-۱-۲-تجزیه و تحلیل یافته های مربوط به فرضیه دو
۹۹	۵-۱-۳-تجزیه و تحلیل یافته های مربوط به فرضیه سه
۱۰۰	۵-۱-۴-تجزیه و تحلیل یافته های مربوط به فرضیه چهار

عنوان	صفحه
۵-۱-۵- تجزیه و تحلیل یافته های مربوط به سؤال اول	۱۰۱
۵-۱-۶- تجزیه و تحلیل یافته های مربوط به سؤال دو	۱۰۲
۵-۱-۷- تجزیه و تحلیل یافته های مربوط به سؤال سوم	۱۰۳
۵-۱-۸- تجزیه و تحلیل یافته های مربوط به سؤال چهار	۱۰۴
۵-۱-۹- یافته های تحقیق در رابطه با اولویت بندی کردن موانع خلاقیت	۱۰۵
۵-۲- جمع بندی و نتیجه گیری کلی	۱۰۷
۵-۳- محدودیت های پژوهش	۱۰۹
۵-۴- پیشنهادات کاربردی	۱۰۹
۵-۵- پیشنهادات به محققان آینده	۱۱۱
منابع و مأخذ مورد استفاده در پژوهش	۱۱۲
پیوست ها	۱۱۸
پیوست(الف) _ پرسشنامه	۱۱۹
پیوست(ب) - داده های مربوط به پایایی سئوالات	۱۲۲
پیوست(ج) _ داده های مربوط به آزمون فرضیه ها	۱۲۶

فهرست جداول و نمودارها

صفحه	عنوان
۲۸	نمودار ۱-۲. محرکهای خلاقیت و نوآوری
۲۹	نمودار ۲-۲. عوامل مدیریتی موثر بر خلاقیت
۳۰	نمودار ۳-۲. موانع عمده خلاقیت
۶۸	نمودار ۱-۳. مدل تحلیلی تحقیق
۷۱	جدول ۱-۳. چارچوب نظری تحقیق
۷۲	جدول ۲-۳. توزیع فراوانی جامعه آماری
۷۳	جدول ۳-۳. ویژگیهای نمونه
۷۵	جدول ۴-۳. سئوالات مربوط به فرضیه های تحقیق و ضریب اعتبار آنها
۷۸	جدول ۱-۴. جنسیت پاسخگویان
۷۹	جدول ۲-۴. تحصیلات پاسخگویان
۷۹	جدول ۳-۴. سنوات خدمت پاسخگویان
۸۰	جدول ۴-۴. عنوان درس پاسخگویان
۸۱	جدول ۵-۴. نتایج آزمون t تک گروهی برای فرضیه اول تحقیق
۸۲	جدول ۶-۴. نتایج آزمون t تک گروهی برای فرضیه دوم تحقیق
۸۴	جدول ۷-۴. نتایج آزمون t تک گروهی برای فرضیه سوم تحقیق
۸۶	جدول ۸-۴. نتایج آزمون t تک گروهی برای فرضیه چهارم تحقیق
۸۷	جدول ۹-۴. نتایج آزمون t مستقل در مورد فرضیه اول
۸۸	جدول ۱۰-۴. نتایج آزمون F در ارتباط با فرضیه اول تحقیق
۸۹	جدول ۱۱-۴. نتایج آزمون t مستقل در مورد فرضیه دوم
۹۰	جدول ۱۲-۴. نتایج آزمون F در ارتباط با فرضیه دوم تحقیق
۹۱	جدول ۱۳-۴. نتایج آزمون t مستقل در مورد فرضیه سوم
۹۲	جدول ۱۴-۴. نتایج آزمون F در ارتباط با فرضیه سوم تحقیق
۹۳	جدول ۱۵-۴. نتایج آزمون t مستقل در مورد فرضیه چهارم
۹۴	جدول ۱۶-۴. نتایج آزمون F در ارتباط با فرضیه چهارم تحقیق

فصل اول

کلیات تحقیق

امروزه همه جوامع بشری به خلاقیت نیاز مبرم دارند. خلاقیت^۱ رمز اصلی و اساس پیشرفت و مانع وابستگی یک جامعه پویاست. موهبت خلاقیت گذرگاه با نشاط حال به سوی آینده ای درخشان است و علت اصلی آسایش و رفاه بیشتر انسان در زندگی فردی و اجتماعی حال و آینده است. خلاقیت متعلق به تمام افراد جامعه است و همه می توانند این روحیه و نیاز اصلی روان انسان را در خود تقویت نمایند و زمینه رشد استعدادهای علمی و معنوی وجود انسانی را فراهم کنند و این مهم در عرصه آموزش و پرورش و کلاس و درس و مدرسه، لازم و ضروری تر احساس می شود. بنابراین خانواده و مدرسه به عنوان دو عامل مهم و اساسی، در پرورش خلاقیت، بایستی برای رشد خلاقیت و نوآوری در دانش آموزان دوره های مختلف تحصیلی، راهکارهای علمی و اجرایی فراهم نمایند. با پرورش خلاقیت در دانش آموزان می توان دید آنان را نسبت به محیط اطراف گسترش داد و بینش آنها را دقیق تر و نگاه آنان را به طبیعت منطقی و روابط آنان با انسانها را اخلاقی و انسانی تر کرد. دانش آموزان خلاق نیروهای تکامل یافته ای هستند که کلید توسعه یافتگی را در افکار و اندیشه و دستان خود دارند و می توانند به جامعه روح تلاش و سعادت همراه با نشاط دمیده و اجتماع بشری را به سوی کسب مقامات علمی و معنوی و ساختن جامعه مدنی سوق دهند [۱]. بسیاری چنین می پندارند که ابداع، خصوصیت ذاتی برخی افراد است که با این نوع توانایی متولد می شوند، در صورتی که مدتهاست روانشناسان پذیرفته اند این استعداد در نوع بشر به اندازه حافظه عمومیت دارد. می توان آن را با کاربرد اصول و فنون معینی، با ایجاد طرز فکرهای جدید، با اجتناب از عادات و عواملی که این استعدادها را خفه می کند و با کاربرد مداوم آن پرورش داد [2]. لذا اگر قبول کنیم که بزرگترین سرمایه یک کشور، نیروهای متفکر و خلاق آن کشور است، بسیار عاقلانه به نظر می رسد که هر گونه هزینه در عرصه پرورش خلاقیت دانش آموزان، سرمایه گذاری بزرگ و عظیمی است که دنیای فعلی ما را خواهد ساخت و آیندگان از ثمرات ارزشمند آن بیشتر بهره مند خواهند شد [۱].

بنابراین در تحقیق حاضر سعی بر آن است که مهمترین موانع خلاقیت^۲ در مدارس راهنمایی شهر زاهدان از دیدگاه معلمان شناسایی شود. دلیل انتخاب معلمان به عنوان جامعه آماری این است که آنها نقش اصلی و کلیدی را

^۱-Creativity

^۲-Obstacles of Creativity

در ایجاد یا بازدارندگی خلاقیت در دانش آموزان ایفا می کنند. به تعبیر دیگر، معلمان مدیرانی هستند که باید به بهترین نحو به اداره کلاسهای خویش بپردازند و برای انجام بهتر این امر باید از خود، شرایط و محیطی که در آن تدریس می کنند، آگاهی کامل داشته باشند. از سویی دیگر مدیران مدارس نیز برای برنامه ریزی بهتر نیاز به آگاهی از درخواستها، تقاضاها و پیشنهادات و انتقادات معلمان دارند. بنابراین زمانیکه اولویت مشکلات و مسائل مدارس توسط معلمان تعیین شود و مدیران نیز بر اساس آنها برنامه ریزی کنند، گام مهم و اساسی در رفع موانع و مشکلات برداشته خواهد شد. از آنجاییکه احتمال داده می شود امکانات و تجهیزات آموزشی، اهداف و محتوی کتب درسی، شیوه های تدریس و نوع نگاه معلمان به امتحان و ارزشیابی دانش آموزان در خلاقیت یا عدم خلاقیت دانش آموزان تأثیر داشته باشند، این عوامل به عنوان فرضیه های تحقیق انتخاب شده اند و بر اساس نظرسنجی که از معلمان صورت خواهد گرفت آزمون خواهند شد.

۱-۲- بیان مسأله

تحولات سریع جوامع در عصر حاضر، موجب تغییر و تحول در اهداف، محتوا، ساختار و روشهای آموزش و پرورش شده است. بر خلاف گذشته، دیگر آموزش و پرورش فقط به انتقال دانش و معلومات کلیشه ای و تقویت حافظه توجه ندارد، بلکه توسعه حس انتقاد و قضاوت صحیح، تقویت مهارتهای زندگی اجتماعی و به طور کلی شخصیت سالم، اهداف اصلی آموزش و پرورش را تشکیل می دهند. وظیفه و رسالت سازمانهای آموزشی و مدارس، این است که با به کارگیری مدیران مبتکر و نوآور^۱ و ارایه طرحهای جدید و روشهای نو، زمینه بروز این ویژگیهای آدمی را در متعلمان و معلمان فراهم سازد و فضای مدارس را به فضای سازنده، خلاق^۲، مبتکر، روح افزا، گرم و صمیمی، اثر بخش، پر تلاش، هماهنگ و لذت بخش، تبدیل کنند [۳]. پرورش خلاقیت کودکان کار آسانی نیست و نیاز به اعتقاد، عزم راسخ و تعهد والدین و مربیان دارد. تمام کودکان نمونه های خارق العاده ای هستند، آنها می توانند خلاق بوده و در بزرگی نیز می توانند خلاق باقی بمانند. خلاقیت تنها مختص افراد استثنایی و تیزهوش نیست، هر چند ممکن است این افراد دارای نیروی بالقوه بیشتری برای استفاده در راههای خلاق باشند [۴]. امروزه جامعه و سازمانهای موجود در آن، همه در حال تغییر و تحول هستند و هر سازمانی که نخواهد از این تغییر و

^۱-Innovator

^۲-Creator

تحولات تبعیت کند و یا در خود تحولی ایجاد نماید، محکوم به فناست [۳].

از میان نظامهای اجتماعی، رسالت آموزش و پرورش در زمینه سازگاری و تطابق با تغییرات حساس تر و حیاتی تر از سایر سازمانهای اجتماعی است. زیرا نهاد آموزش و پرورش در عین حالی که باید نسبت به نیازهای جامعه پاسخگو و با آن سازگاری و تطابق داشته باشد، وظیفه عمده زمینه سازی و ایجاد تغییر و تحول در جامعه را نیز بر عهده دارد. بنابراین بدیهی است که موفقیت آموزش و پرورش در سازگاری با محیط پیرامون و همچنین زمینه سازی تغییر و تحول در جامعه بستگی به آن دارد که نظام آموزش و پرورش خود از پویایی لازم برخوردار باشد و تغییرات و اصلاحات لازم در آن به طور مستمر صورت گیرد و در جهت خلاقیت و نوآوری گام بردارد. از عوامل و عناصر اصلی سازمان آموزشی مدرسه معلمان هستند. بلوم معتقد است، معلمان نقش مهمی در رشد کودکان خلاق و متعهد بازی می کنند. اما اگر به کلاسهای درس معلمان در جامعه ما توجه کنیم، علیرغم آن که بسیاری از معلمان، ممکن است افرادی علاقه مند و پر تلاش باشند، اما نه تنها در برانگیختن قوای خلاق دانش آموزان هیچ گونه موفقیتی ندارند، بلکه آگاهانه یا ناآگاهانه این توانایی را تضعیف و حتی نابود می کنند. یکی از عوامل مهم در عدم توجه برخی از معلمان به مسئله اشاره شده را می توان عدم شناخت آنان از خلاقیت و کاربرد روشهای تدریس فعال و خلاق دانست. علیرغم موانع متعدد، بسیاری از معلمان علاقه مندند بدانند چگونه می توانند به پرورش استعداد خلاق دانش آموزان بپردازند [۳]. معلمان می توانند با خلاق بودن خود، خلاقیت را در دانش آموزان نیز پرورش دهند. با پرورش خلاقیت در دانش آموزان، می توان دید آنان را نسبت به محیط اطراف گسترش داد، بینش آنان را دقیقتر کرد و نگاه آنان را به محیط پیرامون، همراه با تفکر منطقی رشد داد. افراد خلاق به منزله نیروهای جهش یافته ای هستند که کلید توان و رشد جامعه را در دست دارند. رابطه جامعه با خلاقیت به منزله رابطه روح با بدن است. بنابراین شناخت خلاقیت، اجتماع بشری را به وجد و نشاط می آورد. بسیار عاقلانه به نظر می رسد که به جای پرداخت غرامت عقب ماندگی از شناخت و پرورش خلاقیت، برای حذف عوامل بازدارنده آن هزینه بپردازیم [۵].

با تأملی در نظام آموزشی کشورمان می توان دریافت که فاصله ما با آنچه می تواند زمینه های رشد و توسعه خلاقیت را در کودکان و نوجوانان فراهم آورد، بسیار زیاد است. بنابراین توجه و پژوهش در باره عناصر گوناگون آموزش و نقش آنها در پرورش نیروی خلاقیت دانش آموزان و همچنین شناسایی موانع و عوامل بازدارنده خلاقیت از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. در میان عناصر و عوامل موثر آموزشی، معلمان نقش کلیدی را ایفا می

کنند [۶].

از آنجایی که در پژوهش حاضر مهمترین موانع ایجاد خلاقیت در دانش آموزان از دیدگاه معلمان بررسی خواهد شد آگاهی از این نکته که مهم ترین مؤلفه های خلاقیت مرتبط با کار معلمان چه می باشند ضروری است. عوامل بی شماری در ایجاد یا بازدارندگی خلاقیت دخیل هستند اما بر اساس تحقیقات صورت گرفته عمده ترین عواملی که ارتباط مستقیم با خلاقیت یا عدم خلاقیت دانش آموزان دارند عبارتند از: امکانات و تجهیزات آموزشی^۱، اهداف و محتوای کتب درسی^۲، شیوه های تدریس^۳ و میزان تاکید معلمان بر معیار قرار دادن نمره دانش آموزان^۴ به عنوان ملاک ارزشیابی.

در آموزش و پرورش ایران، مواد و وسایل کمک آموزشی یا در مدارس یافت نمی شود یا اگر هم وجود داشته باشد به ندرت از آنها استفاده می شود. بسیاری از معلمان معتقدند که برای ایجاد خلاقیت در دانش آموزان نیاز به تجهیزات و وسایل کمک آموزشی دارند اما حتی در مواردی که این امکانات موجود است به دلیل عدم آموزش کافی، استفاده درست و مناسبی از آنها نمی شود. اهداف و محتوای کتب درسی بدون در نظر گرفتن تفاوت های فردی، شرایط محیطی، اقلیمی و آداب و رسوم و فرهنگ های مناطق مختلف کشور برای تمام مدارس کشور به صورت یکنواخت طراحی می شود. شیوه های تدریس معلمان، عمدتاً شیوه های تدریس سنتی می باشد که باعث انفعال و بی تحرکی دانش آموزان می شود، بسیاری از معلمان به دلیل عدم آشنایی با شیوه های تدریس فعال گمان می برند شیوه تدریسی که برگزیده اند مناسب ترین شیوه است در صورتی که عملاً این گونه نیست. یکی دیگر از مهم ترین عواملی که مانع عمده ای در راه خلاقیت دانش آموزان می باشد این است که ملاک و معیار اصلی انتخاب دانش آموز خوب و بد نمره آنها در امتحانات و ارزشیابی هاست. معلمان به دانش آموزانی که نمرات بالاتری گرفته اند توجه بیشتری می کنند و دانش آموزانی که نمرات پایین تری کسب می کنند تنبیه می شوند. تأکید زیاد بر نمره دانش آموزان به عنوان ملاک ارزشیابی باعث می شود که دانش آموزان صرفاً یکسری مطالب را حفظ کنند و یادگیری عمیق صورت نخواهد گرفت.

بنابراین در این پژوهش سعی بر این است که عمده ترین موانع و مشکلات ایجاد خلاقیت در دانش آموزان

¹-Educational facilities

²-Content of Textbook

³-Teaching Methods

⁴-Students Grade

مدارس راهنمایی دخترانه و پسرانه شهر زاهدان از دیدگاه معلمان شناسایی شود و راهکارهای مناسبی در جهت رفع و برطرف کردن آنها ارایه شود.

۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش

ضرورت کشف خلاقیت و رشد آن در افراد جامعه، بر کسی پوشیده نیست. خلاقیت یکی از نیازهای انسان است که ما را از دیگر موجودات متمایز می کند. توانایی های خلاق در همه مردم با درجات مختلف وجود دارد، آنچه بر عهده ماست این است که آن را شکوفا نماییم. امروزه یکی از خلأهایی که در فرهنگ ما دیده می شود، مسأله توجه نکردن علمی به نوآوری، ابداع و آفرینش نگری است و این مشخصه ای است که جوامع مترقی را از جوامع عقب مانده متمایز می کند و شاید که با شناسایی و تربیت قدرت خلاقانه افراد جامعه بتوان از شدت عقب ماندگی جوامع کمتر توسعه یافته کاست [۷]. در عصر گسترش روزافزون علوم و فنون و حاکمیت صنایع و تکنولوژی برتر بر همه ابعاد و جنبه های زندگی، مسأله ای که بیش از هر چیز دیگر توجه کارگزاران جوامع را به خود جلب کرده است، مسأله خلاقیت، نوآوری، هدایت و حمایت از صاحبان اندیشه های خلاق است. بنابراین بحث درباره خلاقیت به معنای سخن گفتن درباره با ارزش ترین و سرنوشت ساز ترین مفاهیم و پدیده هاست. بنابراین طرح چنین موضوع حیاتی در جامعه، از اهمیت بسزایی برخوردار است. یکی از مهم ترین وظایف دبست اندرکاران نظام تعلیم و تربیت کشور ما، تربیت افرادی است که وجودشان سرشار از خلاقیت در زمینه های مختلف باشد تا این افراد بتوانند در آینده بار مهمی از وظایف و مسئولیت های علمی، فرهنگی، هنری و اجتماعی جامعه را به دوش بکشند و یکی از مهم ترین مکانهایی که می توان در آن افراد خلاق بار آورد محیط های آموزشی و به ویژه مدارس هستند و معلمان از جمله افرادی هستند که می توانند با تفکر خلاق سبب بروز خلاقیت دانش آموزان گردند و بالعکس می توانند با اعمال شیوه های نامناسب سبب عقیم ماندن خلاقیت آنان شوند [۸].

شاید قدری شگفت انگیز باشد، اما زندگی بدون خلاقیت مشکل و طاقت فرساست. اگر از بلندترین مکان زندگی کنونی به گذشته نگاهی بیندازیم، در خواهیم یافت که زندگی کنونی چقدر از نظر امکانات و تجهیزات با گذشته تفاوت کرده است. به عنوان مثال سرعت حرکت انسان امروز در اثر اختراع هواپیما یا نحوه کتابت در دنیای امروز نسبت به گذشته یا سفر به آفاق آسمانها و کرات دیگر و پیمودن اعماق دریاها، همه مرهون استعداد خلاقیت

بشری بوده است. بنابراین می توان ملاحظه نمود که خلاقیت موضوعی غریب و نا آشنا نیست که نیازی به استدلال برای آن وجود داشته باشد [۳]. اگر به وضعیت جامعه نگاه کنیم متوجه می شویم که مسائل جامعه با راه حل های جدید قابل حل است و با راه حل های کهنه نمی توان مسائل نو را حل کرد. مسایلی از قبیل فقر، شکافتن لایه ازن، ارتباطات جهانی، تهاجم فرهنگی، خشکسالی و غیره. برای حل هر کدام از این مسائل به افرادی که بتوانند راه های جدیدی ارائه نمایند و در عرصه های فرهنگی و علمی نظریات نو عرضه کنند نیاز است. وقتی که به مسیر پیشرفت جوامع نگاه می کنیم می بینیم که در نوک آن ملیت هایی قرار دارند که افراد خلاق بیشتری به جهان ارائه داده اند. به عبارت دیگر مسیر تکامل و پیشرفت جهان پشت سر افراد خلاق پیموده می شود. افرادی که در جامعه خودمان نیاز مبرم به وجود آنها به خوبی احساس می شود. می دانیم در شرایط ویژه کشور ما حفظ استقلال مادی و معنوی یکی از بالاترین اهداف است و این مهم میسر نمی شود مگر آنکه افراد خلاق داشته باشیم. بنابراین در نظام اسلامی ایران به پرورش خلاقیت به عنوان یکی از با اهمیت ترین کارها باید توجه شود. به نظر می رسد مهم ترین و ضروری ترین جایگاه ایجاد و پرورش تفکر خلاق در نظام تعلیم و تربیت باشد. با نگاهی به نتایج آزمون های بین المللی همچون تیمز^۱ و پرلزاین^۲ واقعیت مشهود می گردد که آموزش و پرورش به عنوان فراگیرترین سازمان اجتماعی باید زمینه لازم را برای همه فراهم آورد تا خلاقیت های فردی به شکوفایی مناسب برسد. بنابراین برای دست یابی به اهدافی که تاکنون به آنها نرسیده ایم باید از راه هایی برویم که تاکنون نرفته ایم [۱].

۱-۴- اهداف تحقیق

از آنجایی که معلمان نقش عمده و اساسی را در محیط های آموزشی و مدارس دارند و همچنین آگاهی از نیازها و درخواست های معلمان برای برنامه ریزان آموزشی ضرورتی اجتناب ناپذیر است هدف اصلی این پژوهش بررسی و اولویت بندی کردن مهم ترین عوامل بازدارنده خلاقیت در مدارس راهنمایی دخترانه و پسرانه شهر زاهدان از نظر معلمان مدارس است.

اهداف فرعی عبارتند از:

- بررسی میزان تأثیر گذاری امکانات و تجهیزات آموزشی بر رشد خلاقیت دانش آموزان

^۱-Timz

^۲-Prelzine

- بررسی تأثیر محتوای کتب درسی بر خلاقیت دانش آموزان
- بررسی تأثیر آشنایی اندک و عدم تسلط معلمان بر شیوه های تدریس خلاق بر رشد خلاقیت دانش آموزان

آموزان

- بررسی تأثیر تأکید زیاد بر نمره دانش آموز به عنوان ملاک ارزشیابی بر خلاقیت دانش آموزان
- مقایسه موانع خلاقیت از نظر معلمان با توجه به ویژگیهای دموگرافیکی

۵-۱- فرضیات تحقیق

فرضیات این پژوهش عبارتند از:

- ۱- کمبود و ضعف امکانات و تجهیزات آموزشی، از دیدگاه معلمان، مانع رشد خلاقیت دانش آموزان می شود.
- ۲- اهداف و محتوای کتب درسی، از دیدگاه معلمان، مانع رشد خلاقیت دانش آموزان می شود.
- ۳- آشنایی و تسلط اندک معلمان با شیوه های تدریس خلاق، از دیدگاه معلمان، مانع رشد خلاقیت دانش آموزان می شود.
- ۴- تأکید زیاد بر نمره دانش آموز به عنوان ملاک ارزشیابی، از دیدگاه معلمان، مانع رشد خلاقیت دانش آموزان می شود.

۶-۱- سئوالات تحقیق

- ۱- آیا بین نظر معلمان در مورد تأثیر کمبود و ضعف امکانات و تجهیزات آموزشی بر خلاقیت دانش آموزان با توجه به جنسیت، سطح تحصیلات، ماهیت دروس و سنوات خدمت، تفاوت وجود دارد؟
- ۲- آیا بین نظر معلمان در مورد تأثیر اهداف و محتوای کتب درسی بر خلاقیت دانش آموزان با توجه به جنسیت، سطح تحصیلات، ماهیت دروس و سنوات خدمت، تفاوت وجود دارد؟
- ۳- آیا بین نظر معلمان در مورد تأثیر روشهای تدریس معلمان بر خلاقیت دانش آموزان با توجه به جنسیت، سطح تحصیلات، ماهیت دروس و سنوات خدمت، تفاوت وجود دارد؟
- ۴- آیا بین نظر معلمان در مورد تأثیر تأکید زیاد بر نمره دانش آموز به عنوان ملاک ارزشیابی بر خلاقیت دانش